

Enstitü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Program : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Aynur Koçak
Tez Türü ve Tarihi : Doktora – Ocak 2023

ÖZET

GÜNEY SİBİRYA TÜRK DESTANLARINDA MEKÂN VE ZAMAN SEMBOLİZMİ

Berna Özpınar

İlk yurtları Orta Asya olan Türkler yüksek bir kültür ve uygarlık oluşturmuşlar, buradan farklı coğrafyalara yayılmışlardır. Türk kültürü, Türk toplumunun ortak düşünceleriyle şekillenmiştir. Kolektif tefekkürün en yüce eseri hikmettir ve Türkler kendi hikmetlerini oluşturabilmişlerdir. Dünya görüşü olması sebebiyle hikmet, kozmogoniyle de ilişkilidir. Türklerin kendilerine ait en eski kozmolojisine göre kâinatın tüm tezâhürleri, Yer ve Göğün temsil ettiği iki evrensel nefesten oluşan bir sistemdir. Buna “evrenselci dikotomi” denir. İki ilkenin oluşturduğu bu sistem, zıtlıkların uyumlu birliğine dayanır ve buna göre Dünya, Yer ve Göğün birleşiminden oluşmuş bir bütündür. Türk düşüncesinin temel anlayışı olan evrenselci dikotomi, dünya görüşü olmasından dolayı anlatılara da yansımıştır. Evrensel iki ilke Türk destanlarında yüzeydeki konunun alt katmanlarında semboller aracılığı ile barındığından, varlığı ancak semboller çözümlenip, birbirleriyle bağlantısı kurulduğunda anlaşılacaktır. Türk mitolojik anlatılarında aynı özden gelen evrensel iki ilkenin mekâna ve zamana dair gerçekleştirdiği yaratımlar, kahraman ve karşı-kahramanların mücadelesi üzerinden verilir. İki ilke tanrısal gücü temsilen çeşitli biçimlerde görülebilir. Görünürdeki mücadele sonunda daima bir yaratım gerçekleşir. Onlar birlikte dengeyi sağlayarak, kozmosu kurarlar ve yaşamı sürdürürler. Bu çalışmada Güney Sibiry Türk destanlarında mekân ve zaman sembolizmi, Türk halkları olan Altay, Hakas, Şor ve Tuvalara ait destan örnekleri üzerinde incelenmiş, mekân ve zamana dair sembol çözümlenmeleri yapılarak, anlatılar evrensel iki ilkeli sistem bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güney Sibiry Türk Destanları, Evrensel İki İlke, Mekân, Zaman, Sembol.

Institution : Institute of Graduate Studies
Department : Turkish Language and Literature
Programme : Turkish Language and Literature
Supervisor : Prof. Dr. Aynur Koçak
Degree Awarded and Date : PhD – January 2023

ABSTRACT

SYMBOLISM OF SPACE AND TIME IN EPICS OF SOUTH SIBERIAN TURKS

Berna Özpınar

The Turks, whose first homeland was Central Asia, built high culture and civilization and spread to different geographies from here. Turkish culture has been shaped by the common thoughts of Turkish society. The Turks managed to create their own wisdom, the highest work of collective contemplation. Since it is a kind of worldview, wisdom is also related to cosmogony. As per the oldest cosmology of the Turks, all manifestations of the universe are a system consisting of two universal principles represented by the earth and the sky and this is called “universalist dichotomy”. This system formed by two principles is based on the harmonious unity of opposites. In this context, the world is also a unity consisting of the combination of the earth and the sky. The universalist dichotomy, which is the fundamental understanding of Turkish philosophy, is also reflected in the narratives as it is a worldview. Since the two universal principles in Turkish epics are embedded with the symbols in the deeper layers of the apparent subject, their existence comes to light only when the symbols are analyzed and associated with each other. In Turkish mythological narratives, the creations of two universal principles, which have the same sources, regarding space and time, are explained through the struggle of heroes and anti-heroes. The two principles can be seen in various forms representing divine power. At the end of the apparent struggle, there is always a creation. Together they balance the cosmos and sustain life. In this study, the symbolism of space and time in the epics of South Siberian Turks was examined through the examples of epics belonging to the Turkic peoples Altai, Khakas, Shor and Tuvas, and the narratives were discussed in the context of a universal two-principle system by analyzing symbols of space and time.

Keywords: South Siberian Turkish Epics, Two Universal Principles, Space, Time, Symbol.